Ю. О. СОЛОВЕЙ
Л. О. СІЛЬВАШКО
А. В. ШЕВЧЕНКО

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ АУДІОКАЗОК: ПІЛОТНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Ф79

УДК 373.2.015.31:398.2-028.17(075.8)

Рецензенти:

Назаренко Г.А. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дошкільної освіти та професійного розвитку педагогів КНЗ Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників.

Михальчук О. О. – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної та спеціальної освіти Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

Соловей Ю. О., Сільвашко Л. О., Шевченко А. В. Формування духовності у дітей дошкільного віку засобами аудіоказок: навчально-методичний посібник. Черкаси, 2024. 56 с.

У посібнику здійснено теоретичний аналіз проблеми формування духовності у дітей дошкільного віку засобами аудіоказок. Розкрито особливості використання аудіоказок в освітньому процесі закладів дошкільної освіти.

У контексті проблематики дослідження установлено, що впровадження аудіоказок в освітній процес закладів дошкільної освіти в умовах воєнного стану є важливим елементом формування духовності дітей старшого дошкільного віку. З'ясовано, що аудіоказки можна успішно використовувати для дистанційної взаємодії з дітьми та надання освітнього матеріалу у доступній та зрозумілій формі. Розкрито способи роботи з аудіоказками, проаналізовано переваги використання аудіоказок в освітньому процесі ЗДО.

Проведене дослідно-експерементальну роботу з формування духовності у дітей старшого дошкільного віку засобами аудіоказок» (пілотне дослідження) та розроблено методичні рекомендації для вихователів закладів дошкільної освіти щодо особливостей формування духовності у дітей старшого дошкільного віку засобами аудіоказок.

Посібник адресовано науково-педагогічним працівникам, вихователям закладів дошкільної освіти, здобувачам вищої освіти та аспірантам.

Рекомендовано до друку вченою радою

Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

(протокол №8 від 05 березня 2024 року)

УДК 373.2.015.31:398.2-028.17(075.8)

ЗМІСТ

ВСТУП..... 3

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ АУДІОКАЗОК…….....6

1.1. Формування духовності у дітей старшого дошкільного віку як наукова проблема….....6

1.2. Характеристика української казки як засобу формування духовності у дітей старшого дошкільного віку…….....10

1.3. Використання аудіоказок в освітньому процесі закладів дошкільної освіти……..…….....12

1.4. Розвиток розумових здібностей дітей старшого дошкільного віку в процесі створення ними казок……...……18

Практичні поради…….....36

Завдання для самостійного опрацювання……..38

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРЕМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ АУДІОКАЗОК..... 40

2.1. Пілотне дослідження «Формування духовності у дітей старшого дошкільного віку засобами аудіоказок» …….....40

2.2. Методичні рекомендації для вихователів закладів дошкільної освіти щодо формування духовності у дітей старшого дошкільного віку засобами аудіоказок…….....49

ВИСНОВКИ…….....52

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ…….....54

ВСТУП

В духовному вихованні дітей дошкільного віку важливим інструментом є саме казка. Вона супроводжує дитину з самого її народження, протягом дошкільного та шкільного віку та може залишатися з нею на все життя. Формування духовності у дітей дошкільного віку є актуальною проблемою сьогодення. Саме розвиток духовності починається з самого початку та є невід'ємною сферою кожної дитини.

Дошкільний вік є одним з найголовніших етапів життя людини. Він проходить надто швидко, проте за цей період часу дитина набуває базових знань та уявлень про світ, його наповненість, зовнішні та внутрішні фактори, тому не варто забувати про духовне виховання дитини дошкільного віку, адже це є одною з найголовніших сфер життя, і звертати увагу саме на внутрішній стан дитини.

В сучасному суспільстві, на фоні стрімкого розвитку технологій та змін у соціокультурному середовищі, питання виховання повноцінної особистості стає особливо актуальним. Дитинство, як період формування основних цінностей та духовності, вимагає від педагогів нових підходів та засобів впливу. У цьому контексті, використання аудіоказок у дошкільній освіті представляє собою інноваційний та перспективний напрям.

Сьогодні світ насичений різноманітними впливами та інформацією, тому важливо створювати позитивне духовне середовище для дітей. В епоху цифрових технологій аудіоформат стає не лише доступним, але й широко використовується в освіті. Використання аудіоказок для формування духовності у дітей дозволяє адаптувати підходи до сучасних технологічних реалій, забезпечуючи цікавий та ефективний процес навчання. Аудіоказки, як засіб виховання, можуть впливати на емоційно-духовний розвиток дітей, сприяючи розкриттю їх потенціалу та формуванню внутрішніх цінностей.

У сучасних умовах воєнного стану використання аудіоказок стає важливим ресурсом для допомоги дітям та супроводжуючим особам. У таких обставинах дорослим не завжди є достатньо сил та можливостей для того, щоб проводити час на читання вголос або гру з дітьми. Зазвичай, у таких умовах доступ до інтернету може бути обмеженим або відсутнім, тому аудіоказки стають ефективним засобом розваги та навчання. Їх можна завантажити на мобільний пристрій і в будь-який момент відтворити для дітей. Це надає можливість дітям насолоджуватися казкою або колисанкою, сприяючи їхньому заспокоєнню або приглушенню непотрібних звуків в умовах воєнного конфлікту.

Психологічні та педагогічні основи духовно-морального виховання досліджують І. Бех, Л. Гуенік, І. Зязюн, Т. Ільїна, Є. Поміткін, О. Тимчик та ін.

Питання щодо формування духовності у дітей засобами казок досліджували такі українські науковці: Г. Авдіянц, Г. Бєленька, Н. Гавриш, О. Колісник, С. Ладивір, З. Лановик, С. Садовенко, Н. Сивачук.

Аудіоказки є потужним інструментом для розвитку мовлення та слухової уваги у дітей дошкільного віку. Вони сприяють розширенню словникового запасу, розвитку фонематичного слуху та здатності сприймати і розуміти мовлення. Аудіоказки можуть виступати засобом введення дітей у світ емоцій та цінностей. Вони створюють атмосферу, в якій дитина може вільно виражати свої емоції та розглядати моральні аспекти подій.

У віці, коли діти активно вивчають світ навколо себе, аудіоказки можуть стати важливим засобом ознайомлення з культурною спадщиною, традиціями та історіями, що формують духовність.

РОЗДІЛ 1.
ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ АУДІОКАЗОК

1.1. Формування духовності у дітей старшого дошкільного віку як наукова проблема

Формування духовності у дітей старшого дошкільного віку є науковою проблемою на сучасному етапі розвитку суспільства в цілому. Це залежить від багатьох факторів, зокрема, виховання духовної сфери особистості. Процес формування духовності в дітей старшого дошкільного віку варто починати ще з самого народження. Вважаємо, що духовність дитини дошкільного віку може бути розглянута як одна з складових її емоційно-почуттєвої сфери. Емоційно-почуттєва сфера відноситься до сфери людської психіки, що охоплює почуття, емоції, настрій, сприйняття та взаємодію з оточуючим середовищем. Вона включає широкий спектр людських емоцій, від радості і щастя до смутку і страху, а також впливає на сприйняття і взаємодію з іншими людьми.

Емоційно-почуттєва сфера включає наші особисті емоційні стани, взаємини з іншими людьми, сприйняття подій і ситуацій, а також впливає на нашу самооцінку і самосвідомість [18, с. 17]. Емоційно-почуттєва сфера взаємодіє з іншими сферами людського життя, такими як інтелектуальна, соціальна і фізична сфери. Наприклад, емоції можуть впливати на нашу здатність до навчання, взаємодію з оточуючими людьми та наш фізичний стан.

Варто зазначити, що на сьогодні на емоційний стан та психологічне благополуччя дітей досить суттєво можуть впливати воєнні події, а тому необхідно

активно працювати над розвитком їхньої духовності для формування внутрішньої сили та стійкості. Психологічний вплив воєнного стану на дітей визначає необхідність створення спеціальних педагогічних стратегій, спрямованих на зниження стресу та викликання розвитку психічних резервів. Завданням є не лише забезпечення їхньої безпеки, але й сприяння розкриттю їхнього внутрішнього потенціалу. Роль вихователя та сім'ї в цьому процесі важлива. Вони повинні стати опорою для дітей, наділяючи їх відчуттям стабільності та відповідальності.

В умовах воєнного стану, впровадження аудіоказок стає важливим елементом формування духовності дітей старшого дошкільного віку. Правильний вибір казок та їхнє аудіозвучання можуть стати ефективним інструментом для розвитку емоційно-почуттєвої сфери дитини. Під час аудіозвучання казок слід надавати перевагу творам, які несуть позитивні моральні відомості та сприяють формуванню позитивних цінностей. Сюжети про дружбу, взаємодопомогу, мир та толерантність можуть бути особливо цікавими в умовах конфліктів.

Використання звукових ефектів та атмосферних звуків під час аудіозвучання може створити унікальний іммерсивний досвід для дітей, поглиблюючи їх занурення у світ казки та розширюючи їхню уяву. Цей підхід до використання аудіоказок має на меті не лише надати дітям емоційний відпочинок, але й вплинути на їх морально-етичний розвиток, сприяючи формуванню в них стійкості та розуміння важливості гармонійних відносин у світі.

Варто зауважити, що у старшому дошкільному віці дитина починає усвідомлювати, що в житті є прекрасним і до чого хочеться прагнути, а що навпаки, сприяє появі негативних почуттів, також вона може реально оцінювати, що є добрим або поганим [20, с. 42].

Психологічні, філософські та педагогічні дослідження доводять нам, насамперед, що формування духовної сфери та цінностей відбуваються саме під час індивідуального розвитку дитини, іншими словами, в онтогенезі. [23, с.45].

Доросла досвідчена людина для дитини є прикладом для наслідування. І це не просто одна з умов її всебічного розвитку, а й основна фундаментальна підстава виникнення власне духовності. Структурною основою духовного розвитку дитини, як особистості, є її ідеали. Насамперед, як вважають більшість дослідників та науковців, до ідеалів відносяться: істина, тобто правда, любов, віра, надія, краса, а також цінності нашого життя такі як: життя, здоров'я, праця, комунікація з іншими людьми. Таким чином, можна сказати, що на всіх вище перелічених ідеалах і формуються духовно-моральні цінності людини [13, с.45].

Духовні цінності та ідеали особистості тісно пов'язані з її ,насамперед, духовними потребами, які постійно виникають в неї протягом всього життя. Людина, яка була покликана в цей світ, природною необхідністю є поєднання у собі тілесного і духовного та земного й небесного [22, с.15].

На основі такого підходу основна ціль полягає у тому, щоб виховати дитину як моральну, чесну та гармонійну особистість, котра не буде боятися правди та буде відстоювати свої духовно-моральні цінності й не цуратися цього. Саме для виконання цієї мети, батьки та вихователі закладів дошкільної освіти спрямовують на це свою увагу та допомагають дитині у вирішенні складних ситуацій.

Дітей старшого дошкільного віку варто постійно та поступово переконувати в тому, що їх життя має бути наповнене духовним змістом, який ґрунтується на вихованню також релігійних чеснот, такі як: віра, надія, любов, милосердя, чесність, повага до інших. Якщо в дитини будуть закладені ці чесноти з самого початку, то безумовно, вона буде знати які вчинки потрібно здійснювати їй в подальшому житті [19, с.9].

Більшість релігійних діячів та науковців, вважали, що духовність – це не особливе надпсихічне життя, а саме звичайне основне життя людини, провідниками якого із зовнішньої сторони є психічна та фізична сфери людини в цілому. Тобто, ми не можемо вказувати лише на існування одної сфери. Психічна та фізична складові поєднані між собою і цей важливий та невід'ємний зв'язок не можливо розірвати між собою або зовсім від'єднати його. [4, с. 69].

Значний вплив саме на духовний розвиток дитини має також і навколишня дійсність, тобто те, що оточує її навколо. Насамперед – це місце, де народилася дитина, сім'я, частиною якою вона стала, країна, в якій вона народилася, природа тощо [3, с.40].

Залучення дитини до духовності бере свій початок з уміння бачити в цьому світі прекрасне, адже не всі можуть це помічати. Сюди відносяться, на перший погляд, звичайні примітивні нам явища природи. Ми бачимо, як навесні розпускаються зелені молоді листочки, в лісі з'являються підсніжники, навколо все оживає та стає по-новому прекрасним. На перший погляд, здається, що стати хорошою та порядною людиною дуже важко, але в реальності це легко, якщо від початку народження належить добрий початок [5, с.4].

Формування духовності в дітей старшого дошкільного віку у період воєнного стану стає особливо актуальною науковою проблемою, оскільки воєнні події можуть впливати на емоційний та психологічний стан дітей, ставлячи перед педагогами та батьками виклик забезпечити повноцінний розвиток та стабільність їхньої духовності. Наразі виникає гостра необхідність у визначенні основних принципів, напрямів, цілей формування саме духовної сфери, як однієї з головних основ навчання і виховання дітей, що в подальшому сприятиме формуванню та становленню багатогранної та високодуховної особистості.

Формування саме духовності дитини старшого дошкільного віку є надзвичайно важливим аспектом педагогіки. Процес навчання та виховання особистості включає в себе долучення дитини до духовних та моральних цінностей задля подальшого її повноцінного та всебічного розвитку.

1.2. Характеристика української казки як засобу формування духовності у дітей старшого дошкільного віку

Книга є незамінним засобом духовного виховання дитини. Вона навчає нас багатьом цінним речам: відповідати за свої вчинки, любити своїх ближніх, допомагати тим людям, котрі потребують цього, прощати своїх ворогів. Саме одним із найбільш важливих та ефективних засобів формування духовності у дітей старшого дошкільного віку ми вважаємо українську казку, оскільки саме в ній представлені високоморальні герої та краса людського духу.

Казка – це народно-поетичний твір про передбачувано-вигадані події, іноді за участю фантастичних сил, який має повчальну мету. Казки впливають й на формування мислення дитини, її поведінку протягом всього дитинства. Відразу після свого народження, дитина потрапляє в неймовірний та загадковий світ казок: їх читають батьки та рідні люди, які її оточують. Через певний час, діти вже самостійно цікавляться казками, звертають увагу на зовнішнє оформлення книги, її наповнення.

В найвідоміших казках духовність людини розкривається через призму художніх образів, котрі викликають глибокі ліричні та естетичні переживання героя. Дитина, яка уявляє себе в цій розповіді, ніби занурюється в цей світ, ототожнює себе з іншими героями, аналізує, усвідомлює важливість тексту та

здатна на емоційні переживання. Таким чином і формується саме фундамент духовності дитини.

Цей жанр національної літератури володіє рядом характеристик, що роблять його невід'ємною частиною виховного процесу в умовах соціальної напруги та випробувань:

- символіка та національна ідентичність: українські казки переплетені національною символікою, яка передає традиції та особливості українського народу. Вони викликають в дітях гордість за свою культуру та рідну землю, сприяючи вихованню національної свідомості та єднання;

- моральні цінності та життєві уроки: українські казки не лише розповідають захоплюючі історії, але й несуть в собі глибокі моральні цінності та життєві уроки. Вони вчать дітей справедливості, доброті, взаємовідносинам та терпимості;

- розвиток мовлення та творчості: казки сприяють розвитку мовлення дітей, вдосконалюючи їхню лексику та виразність. Вони також підтримують творчий розвиток, стимулюючи уяву та творчий потенціал українських малят в умовах, коли творчість стає засобом вираження почуттів та емоцій;

- виховання патріотизму: казки сприяють вихованню патріотизму та любові до Вітчизни. Вони розповідають про героїзм та відданість своїй землі, акцентуючи на важливості захисту рідного краю.

Українська казка, завдяки своїй унікальній природі, стає не лише розважальним матеріалом, але й потужним інструментом для формування духовності, творчості та патріотизму в серцях дітей старшого дошкільного віку.

Казка може допомогти дитині подолати її певні психологічні бар’єри, сформувати позитивні риси характеру, основи поведінки, спілкування з іншими людьми та співіснування в суспільстві. Маємо пам’ятати, що казка, як основний елемент формування духовності в дітей старшого дошкільного віку, має щасливий

кінець, який саме і формує оптимістичне ставлення дитини до світу та оточуючих людей, а також додає впевненості у подоланні будь-яких негараздів та проблем, що виникатиму на життєвому шляху.

Ми знаємо, що негативні герої в казці завжди несуть покарання за свої вчинки, які приносять шкоду людям. Дитина починає розуміти, що єдиним способом уникнути покарання є дотримання правильної поведінки в суспільстві. Прообраз добра в казці постає не тільки у вигляді якихось настанов чи правил, а уособлюється в образах сильних та мужніх лицарів, відважних богатирів, котрі завжди захищали свій народ.

Відчувати, розуміти, творити – це одні з головних критеріїв виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художнього слова. Вміння відчувати та сприймати мистецтво є найбільшою радістю в житті [21, с. 80]. Отож варто зауважити, що українська казка є цінним засобом формування духовності у дітей старшого дошкільного віку. Вона має свої унікальні особливості, які сприяють розвитку емоційно-почуттєвої сфери та духовних цінностей у дітей.

1.3. Використання аудіоказок в освітньому процесі закладів дошкільної освіти

Використання аудіоказок в освітньому процесі ЗДО в умовах воєнного стану виявляється як ефективний та адаптований засіб, спрямований на забезпечення нормального психологічного та емоційного розвитку дітей, збереження їхнього духовного комфорту та стимулювання когнітивних процесів Цей метод має свої переваги та можливості, які сприяють якісному вихованню та навчанню малят в умовах нестабільності та стресового середовища.

Психологічний комфорт дітей в умовах воєнного конфлікту є основною пріоритетною задачею для педагогічного колективу ЗДО. Аудіоказки створюють сприятливий фон для дітей, сприяючи їхньому емоційному збереженню та психологічному благополуччю.

В умовах воєнного стану, коли можливі обмеження у проведенні занять та взаємодії, аудіоказки стають важливим елементом віддаленого навчання. Їх можна успішно використовувати для дистанційної взаємодії з дітьми та надання освітнього матеріалу у доступній та зрозумілій формі.

Варто зауважити, що зміст казки в більшості випадків завжди спонукає дітей до активної діяльності: вирізати, наклеїти, намалювати, відтворити певний епізод за допомогою жестів та міміки. Таким чином, відбувається активізація багатьох психічних процесів.

Використання аудіоказки в освітньому процесі сприяє емоційності, активності, творчому підходу. Під час цього, діти навчаються, насамперед, сприймати та поважати себе й свої цінності, усвідомлювати кожну людину як індивідуальність, вірити в добро [17, с. 124].

Вважаємо, що аудіоказки є невід'ємною частиною педагогічної практики у сучасних умовах. Такий інноваційний підхід в освіті має ряд переваг та позитивних впливів на розвиток дітей у дошкільному віці. По-перше, аудіоказки сприяють розвитку мовлення дітей. Слухання текстів сприймається їхнім слуховим апаратом, що сприяє формуванню вимови та розширенню активного словника. Вони стають засобом стимулювання мовленнєвої активності та розвитку фонематичного слуху.

По-друге, аудіоказки є ефективним інструментом для розвитку уяви та креативності. Вони залучають увагу дітей, сприяючи утворенню образів у їхніх уявних світах. Це розвиває творчість та фантазію, що є важливими аспектами в дитячому розвитку. По-третє, використання аудіоказок сприяє психосоціальному

розвитку дітей. Вони вчать дітей розрізняти емоції, виявляти емпатію та розвивати соціальні навички через взаємодію з персонажами та ситуаціями в казках. По-четверте, аудіоказки можуть використовуватися для розвитку слухового сприйняття та концентрації уваги. Вони надають можливість дітям вчитися слухати та розуміти текст, розвиваючи навички активного слухання.

Бажання дітей старшого дошкільного віку пізнати навколишній світ, бути його частиною проявляється в їхній уяві та фантазії. Саме тому діти люблять не лише слухати казки на занятті, а й самостійно їх складати. Створення власних казок є не лише пізнавальною діяльністю, а й корисною для дітей. Варто пам’ятати, що діти не знають як структурно правильно складати казки, тому без допомоги вихователя тут не обійтися. Саме під час творчої діяльності та спільної взаємодії вихователя та дітей можна досягти хорошого результату.

В закладі дошкільної освіти під час освітнього процесу пропонуються різноманітні види занять з використанням казки. Це можуть бути, насамперед, прослуховування аудіоказок, читання казок, показ казки вихователем, перегляд різних казок засобами інформаційно-комунікаційних технологій, дидактичні ігри.

Діти старшого віку під час занять з використанням аудіоказки, розуміють духовно-морально сторону різних за змістом казок. Герой, в якого присутня негативна сторона, що домінує, викликає в дітей абсолютно протилежні емоції, такі як обурення, розпач, нерозуміння. З цього можна зрозуміти, що діти вже підсвідомо, навіть не розуміючи та не аналізуючи ситуацію, стають на бік добра. Це може свідчити про те, наскільки діти є духовно свідомими та піднесеними.

На жаль, не всі вихователі в закладах дошкільної освіти приділяють достатньо уваги використанню аудіоказки як одного з основних засобів виховання та навчання дітей. Рідко, коли замислюються про надзвичайно важливий вплив аудіоказки на духовну сферу дитини. На практиці, під час освітнього процесу, не

всі вихователі проводять ігрові заняття, які пов’язані з аудіоказкою. Часто процес обмежується прочитанням матеріалу і засвоєнням змісту. Для того, щоб використання аудіоказки в освітньому процесі в ЗДО було цікавішим та кориснішим для дітей старшого дошкільного віку, варто застосовувати різноманітні дидактичні завдання.

Для розвитку духовності дітей старшого дошкільного віку рекомендуємо наступні аудіоказки:

- «Правда і Кривда». Ідея цієї казки полягає в тому, що перемога за правдою, а за кривдниками засудження і покарання. Вона навчає дітей жити в правді, не заздрити іншим людям, а навпаки, радіти їх досягненням. Також казка наголошує про те, що потрібно завжди відповідати добром і вчиняти справедливо і тоді винагорода неодмінно знайде своїх героїв.

- «Лисичка та Журавель». Ця казка показує нам, що не потрібно робити іншій людині погане. Також, наголошує про те, що потрібно бути щирим та ввічливим зі своїми друзями, допомагати їм, не обманювати та бути гостинним по відношенню до них.

- «Фарбований лис». Казка навчає нас, що не потрібно занадто пишатися собою і хвалитися своїми здібностями. Потрібно завжди вчиняти так, щоб душа і сумління були чистими як перед собою, так і перед людьми. Також, в казці є засудження хитрості, обману, властолюбства, що є негативними рисами, котрі заважають духовному зростанню.

- «Котигорошко». Казка вчить дітей цінувати правду і бути відкритими у спілкуванні.У казці показано, що кожна дитина може робити помилки, але важливо вчитися на них і розвивати доброзичливість та відкритість; розкриває важливі життєві цінності, такі як дружба, допомога один одному і взаєморозуміння.

- «Їжачок і зайчик». Казка розповідає про їжачка, який допомагає зайчику повернутися до своєї родини. Вона навчає дітей про взаємодопомогу, турботу про інших та важливість сімейних зв'язків.

- «Вовк і семеро козенят». Казка розповідає про вовка, який намагається проникнути до будинку козенят. Вона навчає дітей про безпеку, слухняність та важливість родинного зв'язку.

Під час слухання казок рекомендуємо проводити роботу над казкою як над реалістичним оповіданням. Тобто, не потрібно пояснювати дітям, що події, які відбуваються в казці є вигаданими. Ми маємо пояснювати їм, що казки написані з життя людей, їх побуту, традицій, релігійних вподобань.

Розглянемо деякі способи роботи з аудіоказками, які сприяють розвитку духовних цінностей у дітей:

- використання аудіоказок для медитації та релаксації: казки можуть використовуватися для створення спокійної атмосфери та сприяння релаксації у дітей. Слухання казок з приємною музикою може допомогти дітям заспокоїтися, сконцентруватися та зануритися в світ фантазії та духовності;

- обговорення моральних цінностей: після прослуховування казки вихователі можуть проводити групові обговорення з дітьми, спрямовані на виявлення моральних цінностей, які передає казка. Діти можуть ділитися своїми думками, висловлювати свої власні інтерпретації та роздуми про цінності, які вони засвоїли;

- творчі завдання на основі аудіоказок: вихователі можуть пропонувати дітям творчі завдання, пов'язані з аудіоказками. Наприклад, діти можуть малювати своїх улюблених персонажів, складати власні казки, розігрувати ситуації з казок або створювати власні кінцівки для історій. Це сприяє розвитку творчих здібностей та уяви дітей;

- рольові ігри: діти можуть втілювати героїв з аудіоказок про духовність через рольові ігри. Це дає їм можливість відчути та засвоїти цінності, які передає аудіоказка, шляхом активної участі та самовираження.

Доречно зазначити, що у сучасних умовах воєнного стану використання аудіоказок стає важливим ресурсом для надання психологічної та емоційної підтримки дітям. Зазначається, що в умовах обмеженого доступу до розважальних та освітніх ресурсів, аудіоказки можуть виконувати роль не лише засобу розваг, але й інструменту для створення сприятливого середовища для дитячого розвитку та психічного благополуччя.

Цей підхід стає додатковим способом відволіктися від стресових ситуацій та надає можливість дітям відчути певний ступінь нормалізації у нестабільному середовищі воєнного конфлікту. Аудіоказки дозволяють створити зону комфорту та безпеки через слухання розповідей, казок чи музики, що може відігравати важливу роль у підтримці емоційного стану та психічного здоров'я дітей. Окрім того, аудіоказки можуть бути використані для навчання та розвитку дітей, забезпечуючи їм можливість вивчати нові концепції, розширювати словниковий запас та розвивати творчість у важливий період їхнього життя.

Отже, в умовах воєнного конфлікту використання аудіоказок стає не тільки засобом розваг, але і ефективним інструментом для створення позитивного впливу на емоційний стан та розвиток дітей, сприяючи їхньому психічному благополуччю та адаптації в складних умовах.

1.4. Розвиток розумових здібностей дітей старшого дошкільного віку в процесі створення ними казок

У сучасному світі, коли швидко розвивається інформаційна та технологічна сфера, питання розвитку розумових здібностей дітей старшого дошкільного віку визначається як одне із ключових завдань освітнього процесу. Особливо важливим у цьому контексті стає використання традиційних форм творчості, а саме – створенням дітьми своїх власних казок.

Казка – це не лише весела розвага для дітей, але і потужний інструмент для розвитку їхнього розуму та уяви. У процесі творення казок, діти розвивають свої розумові здібності, такі як логічне мислення, уміння уявляти та аналізувати події.

Створення казок допомагає дітям розвивати мовленнєві навички, розширювати словниковий запас, вчитися конструювати складні речення та виражати свої думки. Крім того, казковий світ сприяє розвитку креативності та фантазії, навичок, які важливі для вирішення різних завдань у житті.

Процес створення казок також сприяє розвитку соціальних навичок у дітей. Вони вчаться співпрацювати та слухати інших, діляться своїми ідеями та враховують думку інших учасників творчого процесу. Це важливо для формування комунікативної компетентності та здатності до колективної роботи.

Казка – це не лише засіб розваги, але й потужний інструмент для виховання, навчання та розвитку маленької особистості. У світі, що постійно змінюється, важливо враховувати традиційні методи виховання та навчання, забезпечуючи повноцінний та гармонійний розвиток дитини. Таким чином, створення казок стає не лише захопливим заходом, але і цілеспрямованою діяльністю для розвитку розумових здібностей дітей старшого дошкільного віку.

З погляду творчості взагалі, об’єктивно нового дитина при цьому не створює. Цінність процесу створення казки дошкільником полягає в його суб’єктивній новизні, оскільки дитина сама вигадує казку, своїми словами, на основі свого задуму починає усвідомлювати свою здатність до творення, незважаючи на оперування знайомими сюжетами та персонажами.

Вчені підкреслюють, головне, щоб дитина вміла розрізняти казкову вигадку і правду життя при складанні казок, могла критично ставитися до власних творів. Тому необхідна допомога з боку дорослого у цьому розвиваючому та захоплюючому процесі. І оскільки словотворчість сприяє вдосконаленню всіх сторін дитині, то в необхідності розвитку здатності до вигадування казок не можна сумніватися.

Однак у педагогічній науці та практиці питання формування здатності до створення казок у дошкільнят мало вивчені. Не уточнено поняття самої здатності, її сутність та структура стосовно дошкільного віку. Невирішеним залишається питання щодо прийнятного віку розкриття цієї можливості, хоча змістовній стороні цього питання (навчання творчості) приділяється сьогодні багато уваги. Дані положення та аналіз стану проблеми на практиці роботи сучасних закладів дошкільної освіти (далі – ЗДО) з організації умов для прояву у дітей даної здатності дозволили сформулювати проблему дослідження.

Здатність до вигадування казок, як один з різновидів художньо-мовленнєвої творчості дітей старшого дошкільного має важливе значення для розумового розвитку дитині. Імовірність її прояву у цьому віці досить велика і потребує уважного вивчення та особливого підходу. Характер, структура такої творчості (вигадування дітьми казки) іноді позбавлені чіткості, логічності, системності. Але загалом ці недоліки легко усунути за безпосередньо організованої роботи педагога та дітей.

Теоретичні основи розв’язання проблеми формування розумових здібностей широко представлені в цілому ряді психолого-педагогічних досліджень (З. Ікуніна, В. Крутецький, Л. Писаренко, І. Якиманська та ін.). Активно досліджуються (І. Дичківська, Л. Журова, Н. Недодатко, О. Половіна та ін.) процеси виховання і розвитку інтелекту дітей у процесі підготовки їх до подальшого навчання, праці, життя в соціумі.

Науковці не лише розкривають теоретичні аспекти розв'язання проблеми формування розумових здібностей дітей, але й активно досліджують різні педагогічні стратегії та методи, спрямовані на підвищення інтелектуального рівня розвитку дітей у процесі виховання та підготовки до подальшого життя в соціумі. Ці дослідження мають важливе значення для розвитку ефективних педагогічних підходів, спрямованих на розвиток розумових здібностей у молодших поколінь.

Людський мозок щодня виконує нескінченні завдання з обробки інформації, яку він отримує із зовнішнього світу, покращуючи когнітивний процес, за допомогою якого сприйняття, увага, пам’ять, мислення та мова відіграють фундаментальну роль у діяльності, яка дозволяє нам бути тим, ким ми є. Говорячи про розумові здібності, варто зупинитись на визначенні інтелекту.

Структура розумових здібностей людини різними дослідниками розглядалася по-різному. Так, структура Т. Гарднера ґрунтувалася на потенціалі особистості та складалася з цілого ряду здібностей:

- лінгвістичних, що демонструють розуміння сенсу слів і тексту, мовну швидкість, і що виявляється у швидкості знаходження слова за заданим принципом;
- логіко-математичних;
- просторових, що дозволяють в умі моделювати знаходження предмета у просторі та використовувати цю модель;

- натуралістичних;
- музичних;
- тілесно-кінестетичних;

інтраперсональних, що передбачають формування та використання правильної моделі самого себе.

Структура розумових здібностей людини в повсякденному розумінні не така сувора. Групуючись, інтелектуальні здібності виявляються у різних сферах життя людини: навчальній та професійній, науковій та творчій. Ми знаходимо прояв розумових здібностей людини у її соціальному статусі (в стилі життя та соціальній ролі, в освіті та обраній професії, у рівні володіння мовою).

Розумові здібності відбиваються і в моральній площині, властивій людині, демонструючи її ідеали, бачення добра і зла, відповідальності та совісті, тактовності та справедливості.

Розумовий розвиток дошкільника – найважливіша складова частина його загального психічного розвитку, підготовки до школи та до всього майбутнього життя. Розумовий розвиток - складний процес: це формування пізнавальних інтересів, накопичення різноманітних знань та умінь, оволодіння мовою

Розвиток розумових здібностей має особливе значення для підготовки дітей до шкільного навчання. При цьому важливе значення має не тільки те, якими знаннями володіє дитина на час вступу до школи, але і те, чи готова вона до отримання нових знань, чи вміє розмірковувати, фантазувати, робити самостійні висновки, будувати задуми творів, малюнків, конструкцій.

Особистість багатогранна, її становлення визначається безліччю чинників, як зовнішніх, і внутрішніх. Всі діти у своєму фізичному та розумовому розвитку проходять через ту саму послідовність поступово ускладнюваних етапів. Перш ніж навчитися ходити, дитина спочатку має навчитися тримати голову, сидіти, повзати,

стояти. Перш ніж почати розмовляти, вона повинна навчитися пізнавати голос знайомого дорослого, розуміти звернені до неї слова, реагувати на них.

Цю однакову послідовність кожна дитина проходить із різною швидкістю. Тому до чергового етапу діти приходять у різні терміни. Одна дитина починає ходити в 11 місяців, інша - в рік і два місяці, а то й пізніше. Одна дитина починає говорити в рік, а інша - після півтора року.

«Шкільна зрілість» теж настає у різних дітей по-різному: в п’ять, шість, і навіть вісім років. Діти з одним і тим самим «паспортним» віком можуть значно відрізнятися за розумовим розвитком. Деякі з них можуть вирішувати більш важкі завдання, опановувати нові поняття, менше часу витрачати на освоєння нового матеріалу, швидше і точніше у них формуються уявлення про навколишнє оточення

Здібності розвиваються та виявляються у діяльності. Розрізняються різні види навичок: загальні, спеціальні, пізнавальні, творчі.

Загальні можливості впливають на успішність розвитку багатьох видів діяльності. Спеціальні здібності: музичні, образотворчі, літературні, математичні, конструктивні - характерні у тому чи іншому виді діяльності.

Загальні та спеціальні здібності взаємопов’язані. Загальні виявляються у спеціальних. Наприклад, загальні здібності до уявного уявлення різних форм та їх уявне переміщення у просторі мають значення на вирішення багатьох розумових, зокрема математичних, завдань і необхідні для досягнення успіху у живопису. Проте успіх у живопису вимагає і спеціальних здібностей, наприклад, так званого кольорового почуття.

Загальні розумові здібності можна умовно поділити на пізнавальні та творчі. Пізнавальні здібності виявляються при вирішенні інтелектуальних, завдань, що

вимагають знаходження єдино правильного результату. При цьому спосіб розв’язання задачі може не бути оригінальним.

Творчі здібності виявляються при вирішенні завдань, які відрізняються «відкритим» характером і можуть мати необмежену кількість правильних рішень.

Формування розумових здібностей, необхідних для майбутнього школяра може забезпечити лише система педагогічних взаємодій дитячого садка та сім’ї, де дорослі виступають в парі дитячих відкриттів, підтримуючи дитину на шляху самостійного пошуку. Для активізації здібностей «необхідно створювати спеціальні умови, де чималу роль грає спеціально організована виховна робота, і основне місце займає організація ігор, за допомогою яких формуються та вдосконалюються розумові здібності дітей старшого дошкільного віку, соціальні навички взаємин між дітьми та дорослими».

Деякі якості можуть бути сформовані лише у процесі цілеспрямованого систематичного навчання дошкільника – на заняттях – саме така форма навчання сприяє сприятливим умовам для розвитку у дітей пізнавальних інтересів, позитивних мотивів вчення, різних здібностей, засвоєння дітьми знань, уміння та навичок, потреб у самостійній роботі. Продуктивні заняття: малювання, конструювання, аплікація, ліплення дозволять дитині набути власного досвіду, який є основою розвитку дитині.

Якщо не створити такі умови, то «мислення дитини виявиться обмеженим вузькими рамками, не сформується інтелектуальна гнучкість, бажання та вміння мислити самостійно.

У ЗДО така робота організовується систематично за планом педагога, що дозволяє забезпечити успішність в інтелектуальному розвитку дітей.

Кожен період дитинства робить свій внесок у формування пізнавальних здібностей. У дошкільний період складаються насамперед здібності у сфері

наочно-образного мислення та уяви. Вони полягають у першу чергу в умінні створювати і використовувати образи, що передають загальну будову предметів, співвідношення їх основних ознак або частин.

Поряд із здібностями, що відносяться до наочно-образного мислення та уяви, у дошкільному дитинстві починають розвиватися і деякі здібності, необхідні для вирішення логічних, понятійних завдань, що вимагають відволікання від видимих відмінностей предметів та обліку смислових відносин. У свою чергу це вимагає вміння виділяти та позначати словесно суттєві властивості речей, відносини між ними та механізм їх дії.

Наприклад, переказ казок за допомогою наочних моделей. При виконанні такого роду творчих навчальних завдань діти підбирають умовних заступників до персонажів та основних предметів казок, складають наочні моделі та за їх допомогою переказують казки (у старшій групі – разом, у підготовчій – індивідуально). Спочатку складається загальна модель казки з окремих епізодів.

Діти домовляються, хто який епізод зобразить. Окремі епізоди «пророблюються» ними самостійно.

Інший напрямок роботи, в якій дошкільнята успішно виявляють велику самостійність, - це складання планів ігор-драматизацій за однією з казок.

Ускладнення завдань виявляється у деталізації уявних ситуацій: діти вигадують детальні описи предметів і ситуацій у процесі домальовування схематичних зображень. Використовуючи моделі, вони продовжують незакінчені історії, вигадують нові епізоди до них, вигадують нові казки.

Цілеспрямоване вирішення завдань розумового виховання здійснюється у різний спосіб, тобто способами, що являють собою сукупність дій щодо реалізації його змісту.

У навчанні дітей дошкільного віку велике місце займають ігрові методи та прийоми, що піднімають у них інтерес до змісту навчання, що забезпечують зв’язок пізнавальної діяльності з характерним для малюків ігровим

До них відносяться дидактичні ігри, ігри-драматизації, рухливі ігри, епізодичні ігрові прийоми (загадки, вправи-імітації, ігрові дії у проміжках між виконанням інших завдань).

Дидактична гра в старшій групі є зазвичай однією з частин заняття та проводиться з метою закріплення знань та створення емоційного настрою. «Ігри з формування елементарних математичних уявлень широко використовуються на відповідних заняттях, на заняттях з розвитку мовлення проводяться ігри для активізації словника, формування граматичної будови мови» [9, с.72], вправи в звуковимові («Дізнайся з опису», «Скажи навпаки»), на заняттях з ознайомлення з природою - ігри для закріплення знань про природу (наприклад, «Вершки та коріння»). У роботі з ознайомлення з художньою літературою, розвитку мови використовуються різні види ігор-драматизації, для розвитку рухів – рухливі ігри, для музичного сприйняття – музично-дидактичні [12, с.129; 38, с.4-5]. Ігри можуть становити частину заняття, можуть використовуватися з метою навчання та у повсякденному житті.

Як один з найбільш ефективних методів розумового виховання дітей дошкільного віку розглядається спостереження як спосіб організації цілеспрямованого, планомірного сприйняття дітьми явищ, процесів, предметів навколишнього світу. Т. Третяк визначає кілька видів спостережень, диференційованих з різних підстав:

а) по вирішуваним завданням – відтворювальне спостереження, розпізнавальне спостереження, спостереження за розвитком предметів та явищ;

б) за формою організації – спостереження на занятті (організується з метою спеціального ознайомлення з яким-небудь предметом), поетапне циклічне спостереження (організується за потреби тривалого ознайомлення дітей з об’єктом), епізодичне спостереження (може бути організоване в різних режимних процесах).

Спостереження як засіб розумового виховання дітей має власну структуру. Спочатку відбуваються постановка мети, виховного завдання та первинне сприйняття об’єкта. Потім здійснюються виділення частин об’єкта, їх характеристик та встановлення зв’язку між ними. На завершення організовуються цілісне сприйняття предмета та узагальнення інформації про нього.

Демонстративні прийоми наочних методів – розгляд картинок, предметів, знарядь праці, ілюстрацій, кінофільмів, відеоматеріалів. Вони допомагають дітям вивчити те, що у повсякденному житті вони не бачать.

Наприклад, зображення слона на картинці дає можливість малюкові зрозуміти, що це великий звір, розглянути його хобот, вуха. Потім, коли дитина побачить звіра у зоопарку, спрацює прийом впізнавання, тобто відтворення знайомої інформації.

Науковець З. Хало визначає умови ефективного використання методу спостереження у розумовому вихованні:

1) ясність та коректність постановки перед дітьми мети та завдань;

2) мотивація пізнавальної діяльності відповідно до вікових потреб дітей;

3) планомірність та послідовність спостереження, наявність єдиної схеми у сприйнятті об’єктів;

4) облік вікових можливостей дітей при відборі обсягу уявлень, що формуються в ході спостереження;

5) забезпечення високої розумової активності та самостійності дітей у процесі спостереження, що досягаються за допомогою питань пошукового характеру;

6) супровід спостереження точними та конкретними мовними висловлюваннями.

Моделювання – «процес виготовлення та використання моделей, тобто. схематичне зображення об'єктів». Модель дозволяє наочно передати сутнісні характеристики об'єкта, визначити закономірності, зв'язок між явищами. Це може бути календар природи, модель послідовного виконання будь-якої діяльності тощо.

Можливість використання цього методу зумовлюється тим, що в основі моделювання лежить принцип заміщення: реальний предмет може бути заміщений його зображенням, знаком.

У розумовому вихованні дітей дошкільного віку використовують три види моделей:

а) предметна (фізична конструкція об'єкта пізнання);

б) предметно-схематична (у цій моделі компоненти об'єкта та зв'язку між ними позначаються за допомогою предметів-заступників та графічних знаків);

в) графічна (у цій моделі схематично, у графіках та формулах, узагальнено представлені різні види відносин).

Можна запропонувати низку вимог, що забезпечують ефективність використання моделей у розумовому вихованні. Модель повинна: 1) чітко відображати основні властивості, структуру та відносини об'єкта пізнання; 2) бути простою для сприйняття, доступною для створення та дій з нею; 3) яскраво та чітко передавати ті властивості та відносини, які мають бути освоєні за її допомогою; 4) полегшувати пізнавальну діяльність.

Елементарний досвід – це метод розумового виховання, що виявляється у спостереженні за об’єктом або явищем, організованому у спеціальних умовах

Участь дітей в елементарних дослідах вимагає складної аналітико-синтетичної діяльності, здатності порівнювати, зіставляти, робити висновки, тобто виконувати дії, пов’язані з операціями логічного мислення. Тому цей метод використовується у процесі розумового виховання дітей старшого дошкільного віку. У дитсадку використовуються досліди з неживою природою, рослинами.

Експеримент – це перетворення життєвої ситуації, предмета або явища, зміна його якісних характеристик з метою вирішення пізнавальної задачі, вивчення прихованих, безпосередньо не представлених властивостей об’єкта, встановлення зв’язків між ними, причини їх зміни тощо.

І експеримент, і досвід мають одну й ту саму структуру: 1) постановка проблеми (дитиною чи дорослим), аналіз проблеми та формулювання дослідницької задачі, висування гіпотез, вибір способів її перевірки; 2) перевірка гіпотези; 3) узагальнення отриманої інформації.

Бесіда – діалог вихователя з дитиною, що застосовується для уточнення, корекції знань, їх узагальнення та систематизації Залежно від розв’язуваних завдань розрізняють кілька видів розмови:

1) вступна – проводиться на початку заняття або екскурсії, є зазвичай сполучною ланкою між наявним у дітей досвідом і тим, який вони придбають. Роль вступної бесіди обмежена; її мета – виявити розрізнений досвід та активізувати інтерес до майбутньої діяльності. Вступна бесіда має бути короткою, емоційною, проводитися у невимушеній обстановці, не виходити за межі дитячого досвіду, залишаючи низку питань невирішеними;

2) супровідна – проводиться в процесі дитячої діяльності, екскурсій, спостережень. Її мета – стимулювати та спрямовувати увагу дітей на отримання більш повної інформації про навколишнє середовище. Завдання вихователя полягає у наданні допомоги дітям в отриманні ясних, виразних уявлень, у конкретизації та доповненні їх знань. Під час супровідної розмови слово педагога грає пояснювальну роль, розкриває зміст матеріалу, що сприймається дітьми. Цей вид бесіди сприяє активізації різних аналізаторів (зору, слуху, дотику), забезпечує високий рівень пізнавальної активності дітей;

3) підсумкова – підрозділяється на два види: узагальнююча та евристична. Узагальнююча бесіда проводиться з метою систематизації, уточнення та збагачення знань та досвіду дітей, отриманих у процесі різних видів діяльності. «Евристична бесіда передбачає відкриття нового знання з урахуванням встановлення причин різноманітних явищ за допомогою міркувань».

Така розмова будується на наявних у дітей старшого дошкільного віку знаннях, отриманих у процесі спостереження, розгляду картин, читання літературних творів. Вона спрямована на поглиблення знань про взаємозв’язки, що існують у навколишньому світі, самостійне вирішення дітьми пізнавальних завдань, розвиток мови-доказу. Евристична бесіда використовується у старшому дошкільному віці.

Бесіда має тричастинну структуру: 1) постановка мети, відновлення уявлень дітей; 2) уточнення уявлень про конкретні ознаки явища, встановлення зв’язків між ними; 3) узагальнення знань дітей на тему бесіди.

Мовленнєве логічне завдання – це розповідь-загадка, відповідь на яку може бути отримана, якщо діти усвідомили для себе певні зв’язки та закономірності. Пропонуючи дітям мовне логічне завдання, вихователь ставить їх у ситуацію, коли вони повинні використовувати різні прийоми пізнавальної діяльності (порівняння,

розгляд явищ з різних сторін, пошук шляхів вирішення), що стимулює розвиток самостійності мислення, гнучкості розуму. Вирішення мовних логічних завдань розвиває здатність дітей виділяти суттєві зв'язки, закономірності, самостійно підходити до узагальнення інформації.

Намітивши дидактичну мету, вихователь становить мовні логічні завдання, враховуючи досвід дітей. Зміст і дидактична мета логічного завдання намічаються відповідно до змісту бесід, спостережень, екскурсій, прогулянок, що систематично проводяться з дітьми, які мають на меті підвести дітей до усвідомлення процесів і явищ навколишнього світу.

Вправа у розумовому вихованні використовується як багаторазове повторення різних розумових дій та операцій (аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, абстрагування, конкретизація, класифікація). Вправа – це «застосування знань у дії, в процесі якої діти опановують різноманітні способи пізнавальної діяльності».

Відповідно до завдань розумового виховання можна виокремити кілька видів вправ, що вимагають від дітей різного ступеня активності та самостійності:

а) вправи наслідувально-виконавчого характеру (вихователь ставить перед дітьми конкретну пізнавальну задачу, показує спосіб її вирішення, що включає дії та послідовність їх виконання; показує та визначає критерії для оцінки результату);

б) вправи конструктивного характеру (їх своєрідність полягає у перенесенні засвоєного способу на новий зміст, у необхідності конструювання з відомих дітям дій та операцій нового способу вирішення завдань);

в) вправи творчого характеру (передбачають використання засвоєних способів у нових умовах, а також використання нових дій та операцій).

Особливого значення у розумовому вихованні мають мовні вправи, у яких формується вміння точно і ясно висловлювати свої думки, будувати доказові судження, аргументувати позицію.

З огляду на специфіку віку, домінуюча роль у розумовому розвитку дітей належить ігровим вправам, які включають імітацію дій, дії від іншої особи, уявну ситуацію. Ігровий характер вправ сприяє формуванню стійких пізнавальних інтересів та активності, викликає позитивні емоції, знімає напругу.

Розглядання (картин, ілюстрацій, фотографій тощо). К. Ушинський вважав ілюстрацію у дитячій книзі одним із найважливіших засобів виховання та навчання дітей.

Ілюстрація допомагає дитині у пізнанні світу, освоєнні моральних цінностей, естетичних ідеалів, поглиблює сприйняття навколишньої дійсності. Педагогічне керівництво, спрямоване на ознайомлення дітей не тільки з явищем або об’єктом, але і з його художнім графічним зображенням, значно підвищує глибину та свідомість сприйняття дітьми інформації, сприяє появі інтересу до зображеного об’єкту або явища та бажання дізнатися про них більше, викликає емоційний відгук, розвиває мову дитини.

Книжкова ілюстрація дозволяє підвести дітей до поглибленого сприйняття тексту. Велику роль при цьому відіграють питання вихователя, які встановлюють зв’язок між змістом картини та прослуханим текстом.

У ЗДО використовується розгляд окремих творів чи спеціально підібраних серій картин, ілюстрацій. Розгляд супроводжується питаннями до дітей, бесідою, самостійними висловлюваннями дітей, розповіддю вихователя, читанням віршів та уривків із прозових творів.

Читання художньої літератури та розповідь – один із найбільш ефективних методів збагачення знань про навколишнє середовище, активізації пізнавального інтересу, формування способів пізнавальної діяльності.

Попередня робота з ознайомлення з твором передбачає підготовку дітей до сприйняття літературного тексту, осмислення його змісту; активізацію особистого досвіду дітей, збагачення їх уявлень шляхом організації спостережень, екскурсій, розгляду картин, ілюстрацій.

ТРВЗ (теорія вирішення винахідницьких завдань) – один з найбільш ефективних методів, що сприяють розвитку пізнавальної активності. Метою використання ТРВЗ у ЗДО є розвиток гнучкості, рухливості, системності, діалектичності мислення, формування пошукової активності, прагнення до новизни; розвиток мови та творчої уяви.

Основне завдання використання ТРВЗ-технології в дошкільному віці – прищепити дитині радість творчих відкриттів, що досягається дотриманням вимог:

а) організації пізнавальної діяльності, що гармонійно вписується в повсякденне життя дітей;

б) дохідливості та простоти у подачі матеріалу та формулюванні завдань;

в) наявності спеціальної іграшки, яка активно висловлює свою думку, запитує та уточнює незрозуміле, помиляється, заплутується, не розуміє, ставить вихователю та дітям проблемні питання;

г) підбиття підсумків заняття з метою формування у дітей рефлексивних умінь (при підбитті підсумків можна використовувати різні нестандартні методи та прийоми – гра-інтерв'ю, «скарбничка новин», «докажи пропозицію», обговорення планів на майбутнє, обговорення отриманих робіт).

При цьому важливо забезпечити природний перехід дітей від одного виду до інших.

З метою активізації пізнавального інтересу також широко використовуються методи розумового виховання, які традиційно не представлені в загальній класифікації:

1) методи несподіваних рішень, засновані на пред'явленні проблеми та способів нестандартного виходу з неї, які суперечать наявному досвіду дітей;

2) методи пред'явлення завдань із невизначеним закінченням, виконання яких потребує отримання додаткової інформації;

3) методи стимулювання творчої самостійності при виконанні завдань на новому змісті, пошуку аналогів їх виконання у повсякденному житті.

На основі опрацьованого матеріалу та власного досвіду у галузі дошкільної освіти нами розроблено методичні рекомендації для вихователів закладів дошкільної освіти щодо розвитку розумових здібностей дітей старшого дошкільного віку в процесі створення ними казок:

- стимулюйте творчість та уяву: забезпечте дітей різноманітними іграми та завданнями, які сприяють розвитку творчості, спонукайте дітей до використання різних творчих видів діяльності (малювання, ліплення, колажі) для вираження своїх ідей;

- створюйте комфортне інформаційне середовище: забезпечте доступ до книг та розповідей різних жанрів для збагачення словникового запасу дітей;

- запрошуйте в гості казкарів, організовуйте літературні заходи для ознайомлення з різними видами казок;

- розвивайте мовленнєві навички: використовуйте різноманітні мовні ігри та вправи для розвитку вимови, лексики та граматики;

- спонукайте дітей висловлювати свої думки, створювати розповіді та діалоги;

- стимулюйте логічне мислення: запропонуйте завдання, які вимагають визначення причинно-наслідкових зв'язків;

- організовуйте групові ділові ігри, які розвивають аналітичні здібності та логічне мислення;

- підтримуйте колективну творчість: організовуйте групові проєкти зі створення казок, де діти взаємодіють та обмінюються ідеями;

- підкреслюйте важливість спільної роботи та взаємодопомоги у створенні казок;

- використовуйте сучасні технології: залучайте цифрові ресурси для створення мультимедійних казок або використовуйте спеціальні додатки для казкотворення;

- організовуйте перегляд та обговорення анімаційних та інтерактивних казок;

- стимулюйте емоційний розвиток: виробляйте навички вираження емоцій у казках, підкреслюючи важливість емоційного спілкування;

- сприяйте розвитку емпатії та співпереживання через включення різних персонажів та ситуацій у казкових сценаріях;

- організовуйте літературні заходи: влаштовуйте літературні вистави, де діти можуть представляти власні казки перед іншими дітьми та батьками;

- підтримуйте участь у конкурсах казок та літературних заходах для розвитку творчості.

Проаналізувавши актуальні наукові джерела, присвячені розвитку розумових здібностей у дітей старшого дошкільного віку в контексті створення ними казок, можна зробити висновок про важливість цього творчого процесу для загального розвитку маленьких особистостей.

Створення казок виявляється не тільки цікавою формою вияву творчості, але і справжнім інструментом для розвитку когнітивних, емоційних та соціальних

здібностей дітей. Під час цього процесу діти розвивають свою уяву, мовлення, логічне мислення та здатність до аналізу. Вони навчаються конструювати логічно послідовні сюжети, формулювати власні думки та виражати їх мовленням.

Важливо відзначити, що створення казок сприяє розвитку креативності та самовираження. Діти вчаться виражати свої емоції, формулювати ідеї та власне бачення світу. Цей процес допомагає стимулювати інтелектуальний розвиток та розвиток критичного мислення.

Успішна реалізація такого методу вимагає ретельного планування та врахування індивідуальних особливостей кожної дитини. Педагоги та батьки повинні бути спроможні створити стимулююче середовище для розвитку уяви та творчості, яке враховує особливості кожного маленького творця.

Таким чином, враховуючи накопичені дослідження та теоретичну базу, можна зазначити, що створення казок стає не лише важливим кроком у формуванні розумових здібностей дітей старшого дошкільного віку, але і чарівною відправкою в світ творчості та самовираження. Цей процес є ключем до розкриття потенціалу дитячого інтелекту та формування навичок, необхідних для подальшого успішного розвитку та самореалізації у соціумі.

ПРАКТИЧНІ ПОРАДИ

1. Вибирайте якісні аудіопродукти: під час вибору аудіоказок для дітей слід звертати увагу на якість звучання, наявність чіткого та виразного мовлення. Обирайте аудіопродукти, що відповідають віковим особливостям аудиторії та мають позитивний духовний зміст.

2. Створюйте сприятливе середовища: забезпечте комфортне та безпечне середовище для прослуховування аудіоказок. Важливо, щоб діти відчували зосередженість та можливість поглиблення у власні думки та почуття.

3. Використовуйте звукові ефекти: розглядайте можливість використання звукових ефектів для створення атмосфери та акцентування важливих моментів у казках. Це може покращити сприйняття та відчуття аудіопродукту.

4. Дотримуйтеся різноманітності тем та жанрів аудіоказок. Це дозволяє дітям отримувати різні духовні враження та розвивати різні аспекти особистості.

5.Запрошуйте батьків до спільного прослуховування аудіоказок. Це стимулює спільні обговорення вдома та підтримує зв'язок між освітою в ЗДО та домашнім оточенням.

6. Розглядайте можливість використання елементів гри під час прослуховування аудіоказок. Наприклад, діти можуть відтворювати звуки героїв чи виконувати рухи, пов'язані з подіями у казці. Це робить процес прослуховування більш веселим та залучає дітей до активного участі.

7. Використовуйте мистецькі засоби для доповнення аудіоказок. Наприклад, діти можуть малювати або танцювати під час прослуховування. Це розширює сприйняття та розуміння казки.

8. Організовуйте тематичні події, пов'язані з аудіоказками. Наприклад, можна провести «День казок» з вибором та прослуховуванням різних аудіопродуктів.

9. Створіть бібліотеку аудіоказок для дітей, які будуть різноманітні за темами та жанрами. Заохочуйте дітей самостійно обирати казки для прослуховування.

10. Використовуйте інформаційно-комунікаційні технології для створення інтерактивних елементів у аудіоказках, таких як анімації чи інтерактивні завдання, що сприяють активному залученню дітей.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

1. Розробка аудіопроекту для дітей: створіть концепцію аудіопроекту для дітей дошкільного віку. До концепції включіть обгрунтування вибору теми, обраного формату та спеціальних елементів для стимулювання духовного розвитку.

2. Створення аудіоказкового проєкту для ЗДО: розробіть аудіоказковий проєкт для використання в ЗДО. Врахуйте вікові особливості дітей та мету формування духовності через прослуховування.

3. Аналіз звукового впливу на дітей: вивчіть психологічні та педагогічні аспекти впливу різних звукових ефектів на емоційний та духовний стан дітей. Розгляньте, як це може бути використано в аудіоказках.

4. Порівняльний аналіз аудіоказок різних культур: оберіть аудіоказки з різних культур та порівняйте їх духовний зміст. Дослідіть, як різноманітні традиції впливають на передачу мудрості та цінностей через аудіопродукти.

5. Творчий процес створення аудіоказки: створіть свою аудіоказку.

6. Дослідження використання аудіоказок у ЗДО: проведіть анкетування серед вихователів ЗДО, щодо формування духовності дітей дошкільного віку засобами аудіоказок. Проаналізуйте отримані відповіді та розробіть рекомендації.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ ДЛЯ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

1. Аналіз застосування аудіоказок: оберіть одну аудіоказку, яку ви використовуєте в своїй роботі з дітьми. Розгляньте, як вона сприяє формуванню духовності. Які конкретні аспекти впливають на духовний розвиток дітей?

2. Рефлексія занять: проаналізуйте свої заняття, де ви використовуєте аудіоказки. Які духовні цінності ви прагнете розвивати в дітях на заняттях? Як ви оцінюєте ефективність своєї роботи з погляду формування духовності?

3. Створення індивідуальних програм: розробіть індивідуальну програму використання аудіоказок для дітей старшого дошкільного віку.

4. Робота з батьками: організуйте зустрічі з батьками для обговорення питань формування духовності у дітей. Які теми або питання можна підняти на цих зустрічах? Як можна залучити батьків до спільної роботи над духовним розвитком дітей?

5. Відслідковування прогресу: розробіть систему відслідковування прогресу в розвитку духовності дітей на основі занять використанням аудіоказок. Які критерії та інструменти ви використовуватимете для відслідковування прогресу?

6. Дослідження літературних джерел: прочитайте нові наукові або методичні матеріали щодо використання аудіоказок для формування духовності у дітей. Які нові підходи та ідеї ви виявили, які можна впровадити в свою роботу?

РОЗДІЛ 2.
ДОСЛІДНО – ЕКСПЕРЕМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ АУДІОКАЗОК

2.1. Пілотне дослідження «Формування духовності у дітей старшого дошкільного віку засобами аудіоказок

Суттєвим показником духовного розвитку дитини старшого дошкільного віку є, насамперед, освоєння нею важливих духовних цінностей. Саме на ефективність цього процесу впливають соціальні чинники: наявність правильної системи виховання, рівень турботи про дитину, належні культурні та економічні рівні суспільства. Основними складовими духовності особистості є: духовні переживання та почуття, світоглядні ідеали, духовні потреби, моральні переконання. Наявність цих складових може бути зовнішнім показником рівня духовності у дітей, а їх відсутність – бездуховністю.

Окрім впливу закладу дошкільної освіти на формування та розвиток духовної складової дитини, важливу та невід’ємну роль відіграють саме батьки. Тому потрібно залучати батьків до постійної та послідовної участі в житті дитини та звертати свою увагу саме на розвиток духовності дитини.

У закладі дошкільної освіти № 57 «Волошка» Черкаської міської ради нами проведено анкетування для батьків з метою визначення загальної обізнаності батьків щодо формування духовності дітей засобами аудіоказки. Анкетування включало в себе такі питання:

1) Чи налічує у собі ваша домашня бібліотека казки?
2) Чи читаєте ви вдома казки?

3) Чи вмикаєте вдома аудіоказки?
4) Чи любить ваша дитина слухати казки?
5) Як ви орієнтуєтесь у правильному виборі казок для своєї дитини?
6) Чи вважаєте ви, що прослуховування казок є важливим аспектом у вихованні духовності дитини?
7) Чи обговорюєте ви з дитиною мораль казок, поведінку героїв, їх риси характеру?
8) Чи нагадуєте своїй дитині про моральні правила та норми поведінки в суспільстві?
9) Які б поради ви дали ЗДО щодо духовного виховання?
10) Звідки ви дізнаєтесь про знання духовного аспекту?

Таким чином, анкетування дало нам змогу перевірити, чи відбувається духовне виховання дитини вдома та дозволяє нам визначити відношення батьків щодо формування духовності дитини засобами аудіоказок. Результати анкетування довели нам, що 55% батьків по-справжньому усвідомлюють важливість формування духовної сфери дитини, постійно використовують аудіоказкиказки як основний засіб у вихованні дітей. Респонденти зазначили, що регулярно розповідають, читають казки та вмикають казки для прослуховування своїм дітям. Батьки відзначили, що аудіоказки допомагають дітям розвивати уяву, моральні цінності, емоційний інтелект та допомагають розуміти такі цінності, як чесність, доброта, толерантність і справедливість. Вони вбачають аудіоказки як інструмент для виховання моральних якостей у своїх дітей і передачі важливих життєвих уроків.

Крім того, батьки вважають, що аудіоказки стимулюють дитячу уяву та сприяють розвитку фантазії. Казкові персонажі та події надихають дітей на творчість і сприяють розвитку їхнього творчого потенціалу. Також було відзначено,

що аудіоказки допомагають розвивати емоційний інтелект дітей. Через історії, які переживають персонажі казок, діти вчаться розуміти і виражати свої емоції, співчувати і розуміти емоції інших людей. Це вказує на те, що батьки розуміють значення аудіоказок як засобу формування духовності своєї дитини та активно використовують їх для цієї цілі.

Інший відсоток батьків, який складає 45%, виявляє маленький інтерес до формування духовної сфери дитини засобами аудіоказок. Респонденти відповіли, що час від часу розповідають казки своїм дітям, але не приділяють особливої уваги духовному вихованню через аудіоказки. Це може бути зумовлено різними причинами, такими як відсутність свідомого підходу до духовного виховання, недостатнє розуміння важливості цього аспекту або відсутність часу або ресурсів для прослуховування казок дітьми.

Важливо враховувати, що кожна сім'я має власні уявлення і пріоритети щодо виховання дітей. Деякі батьки можуть зосереджуватися на інших аспектах розвитку дитини, таких як академічні досягнення, фізична активність або соціальні навички. Проте, варто відзначити, що формування духовної сфери є важливою складовою розвитку дитини. Духовність може сприяти її емоційному благополуччю, внутрішньому розвитку, моральним цінностям та життєвій орієнтації. Можливо, для батьків, які виявили менший інтерес до формування духовної сфери через аудіоказки, можуть бути доступні інші методи або підходи для втілення цих цінностей у виховання своєї дитини. Важливо виявити і зрозуміти їхні потреби та впевнитися, що вони мають достатні можливості для розвитку духовності своїх дітей.

Загалом, результати анкетування свідчать про позитивне ставлення батьків до використання аудіоказок як засобу духовного виховання дітей. Вони вважають,

що аудіоказки мають важливу роль у формуванні моральних цінностей, розвитку уяви, творчості та емоційного інтелекту дітей.

Крім анкетування батьків, також проведено дослідження з дітьми старшого дошкільного віку. Мета – визначити вплив аудіоказки на формування уявлення дітей про добро, зло, справедливість та інші моральні поняття. Для цього дітям старшого дошкільного віку запропоновано роботу над українськими казками «Лисичка та Журавель», «Вовк і семеро козенят», «Котигорошко».

Ми розробили аудіосупровід до казок та презентацію до них. Вважаємо, що ці матеріали не сприятимуть формуванню у дітей позитивних цінностей, розвитку уяви та підтримці креативного мислення. У нашому аудіосупроводі можна почути чарівні голоси персонажів, які оживають завдяки звуковим ефектам та музичному супроводу, створюючи неповторну атмосферу. Перед послуховуванням аудіоказок нами проведено попереднє усне опитування, де дітям поставлено питання про їх уявлення про добро, зло, справедливість та інші моральні поняття. Це допомогло нам отримати початкові дані і порівняти їх з результатами після презентації аудіоказки.

Також, перед прослуховуванням казок, ми проводили з дітьми бесіди на теми, що спрямовані на розширення їхнього розуміння світу та вдосконалення морально-етичних уявлень. Обговорення таких тем допомагає активізувати мислення, розвивати мовлення та формувати цінності. Також, обговорили з дітьми певні чесноти та якості людини, які показують, що в людини високий рівень духовності, розвинена емоційно-почуттєва сфера.

Наведемо приклад роботи з аудіоказкою «Лисичка та журавель». Спочатку ми прослухали казку та ознайомили дітей з її змістом. Під час ознайомлення, ми використовували ілюстрації/презентацію до аудіоказки, щоб діти сприймали її зміст наочно. Після презентації аудіоказки ми провели обговорення, де запитали

дітей про їх розуміння казки, головних героїв, подій і моральних ситуацій, які виникають у казці. Після обговорення казки дітям запропоновано наступні завдання:

1. «Додай героя». Завдання полягало в тому, щоб дитина додала в казку того героя, який би мав тільки позитивні якості. Ми зосереджували свою увагу на те, які духовні якості та чесноти знає дитина. Це завдання дозволяє дитині проявити свою творчість та уяву, а також роздумати про позитивні якості та чесноти. В процесі виконання завдання ми надавали дітям підказки, щоб вони могли уявити героя зі сильними духовними якостями, такими як доброта, великодушність, чесність і т.д.

Ми помітили, що дітям важко називати такі конкретні духовні якості особистості. Вважаємо, що це пов'зано з тим, що вони не мають достатнього досвіду чи словникового запасу для опису цих якостей. Тому ми надавали підказки або задавали питання, які допомогали дітям уявити героя з позитивними якостями. Наприклад: Які якості має хороша людина або герой? Як можна описати людину, яка завжди допомагає іншим? Які якості роблять людину сильною і справедливою? Як можна описати героя, який ніколи не бреше і завжди каже правду? Які якості допомагають людині бути лагідною та доброзичливою?

2. «Закінчи казку». Ми запропонували дітям придумати кінцівку казки. Вважаємо, що таке завдання дає дітям можливість проявити свою творчість та уяву, також сприяє розвитку мовлення та вмінню виражати свої думки. Діти можуть використовувати свої знання про добро, зло, справедливість та моральні цінності для створення цікавих та морально цінних закінчень.

3. «Обговорення негативних якостей за мотивами казки». Вважаємо, що таке завдання може бути цікавим і корисним у контексті формування моральних цінностей. Основна мета обговорення полягала в тому, щоб діти зрозуміли, які вчинки та якості можуть вважатися негативними, а також розглядали причини,

чому герої казки виявили ці негативні якості. Обговорення ми почали, нагадуючи дітям сюжет казки «Лисичка та Журавель» та попросили їх назвати деякі негативні якості, які виявили герої, наприклад, хитрість лисиці, несправедливість угоди між лисицею і журавлем тощо. В процесі обговорення ми запитували у дітей, чому вони вважають такі якості негативними, чому герої казки виявили ці негативні якості, поговорили про можливі мотиви, такі як бажання отримати перевагу, заздрість, небезпека самовпевненості тощо, попросили дітей пригадати, які позитивні якості можуть бути протиставлені негативним.

В ході обговорення ми попросили дітей поділитися своїми думками та враженнями про негативні якості, запитали, чи змінилися їхні уявлення про ці якості після розмови, і чи вони більше розуміють вплив таких вчинків на інших людей. Наприкінці бесіди ми нагадали дітям про важливість позитивних якостей, таких як чесність, доброта, справедливість та завершили обговорення, закликавши дітей виявляти ці якості у своєму житті та поводитися морально.

4. «Склади свою власну казку», де герої виявляють позитивні якості, які вони вивчили з казки «Лисички та Журавель». У рамках завдання «Складіть свою власну казку», був використаний ланцюжковий порядок, що означає, що кожна дитина додавала свої частини до казки після попередньої. Опис завдання був наступним: перша дитина створила початок казки та ввела головних героїв; наступна – додала свою частину до казки, відображаючи, як герої виявляють позитивні якості, які вони вивчили з казки «Лисички та Журавель». Кожна дитина продовжувала розповідь, додаючи нові події та демонструючи, як герої набувають та проявляють позитивні якості. У кінцевому результаті ми отримали цілу казку, де герої розвиваються, вчаться та виявляють позитивні якості. Цей підхід дає можливість кожній дитині внести свій внесок у формування казки.

Провівши з дітьми роботу над казками «Лисичка та Журавель», «Вовк і семеро козенят», «Котигорошко» ми з’ясували, що 38 % дітей не можуть чітко назвати основні духовно-моральні якості та чесноти людини. Вважаємо, що причина може полягати в недостатній увазі до таких питань з боку батьків дітей. Крім того, можливо, існує недостатня комунікація з дітьми щодо цих цінностей, або їм не надаються можливості вправлятися у розумінні та виявленні таких якостей у реальному житті. Вважаємо, що у такому випадку вихователеві варто вжити кілька заходів для поліпшення цієї ситуації:

- провести бесіди з дітьми про моральні цінності та чесноти, стимулювати їх думати про те, що таке справедливість, чесність, доброта, повага та інші цінності давати змогу дітям розповідати про власний досвід або історії, пов'язані з цими якостями;

- використовувати літературу та історії, що підкреслюють моральні цінності. Під час читання, прослуховування казок, оповідань, легенд, реальних історій, обговорювати з дітьми, які духовно-моральні якості виявляють герої, запитувати, чому ці якості важливі і як вони можуть бути застосовані в повсякденному житті;

- залучати дітей до вправ, де вони можуть практикувати моральні цінності. Наприклад, організовувати ситуації, де діти мають вирішувати моральні дилеми або рольові ігри, де вони можуть проявляти чесність, доброту і співчуття;

- постійно спілкуватися з дітьми про значення моральних цінностей. Надавати можливість обговорювати ситуації, які виникають у їхньому оточенні, і запитувати, які духовно-моральні якості можуть бути застосовані для розв'язання конфліктів або покращення взаємин;

- залучати батьків до процесу формування моральних цінностей. Організовувати батьківські збори, відкриті дні або семінари, де можна

обговорювати роль родини в навчанні моральних цінностей і спільно знаходити способи підтримки цього процесу вдома.

62 % дітей усвідомлюють, що таке хороші та погані вчинки героїв, можуть без допомоги перераховувати основні якості та чесноти людини. Це свідчить про розвиток їхньої моральної свідомості та здатність розрізняти між правильним та неправильним.

Вважаємо, що вихователеві необхідно продовжувати роботу з цими дітьми, щоб їхнє розуміння моральних цінностей стало ще глибшим і комплекснішим:

- необхідно порушувати складніші етичні питання, запитувати у дітей, як вони вважають, що є правильним або неправильним у складних ситуаціях. Наприклад, якщо вони стикаються з вибором між тим, щоб розповісти правду і не розповідати про помилку друга, або якщо вони спостерігають, як інші діти діють недоброзичливо до когось;

- стимулювати дітей до вираження власних думок і обговорення. Надавати їм можливість висловитися про те, які якості вони вважають важливими для хорошої людини та які вчинки вони вважають поганими. Запитувати, чому вони так думають і які докази або приклади є в їхньому житті, що підтверджують ці думки;

- пропонувати додаткові матеріали для читання, прослуховування або перегляду, які розширюють їхнє розуміння моральних цінностей. Це можуть бути історії про великих героїв або видатних людей, які виявляють чесноти та моральні якості у складних ситуаціях.

Вважаємо, що робота з аудіоказками допомогла дітям покращити моральну свідомість, розуміння різниці між правильним та неправильним, а також виявляти основні моральні якості у героя та їх значення. Аудіоказка стала інструментом, що збагатив їх уявлення про добро, зло, справедливість та інші моральні поняття.

Для досягнення цих результатів було використано різноманітні методи, такі як активне обговорення, використання літератури, вправи та ігри, спрямовані на практику моральних цінностей. Діти були залучені до аналізу ситуацій, роздумів над характерами героїв та їх вчинками, а також до спільних обговорень та обміну думками.

Ці результати підкреслюють важливість використання аудіоказок та інших літературних творів як засобу формування духовності дітей. Вони не тільки розвивають їхні моральні уявлення, але й надають можливість відчути значення та силу позитивних якостей, таких як доброта, чесність, співчуття та справедливість.

Однак, враховуючи те, що ще 38% дітей мають складнощі у якісному називанні основних духовно-моральних якостей та чеснот людини, можна зробити висновок, що необхідно продовжувати роботу з цією групою дітей. Можливо, вони потребують додаткової підтримки, занять, тренувань або інших методів, які сприятимуть їхньому розумінню моральних цінностей.

Важливо надавати цим дітям можливість більш детально вивчати та обговорювати основні моральні якості, ставити перед ними ситуації, в яких вони можуть застосувати свої знання. Також можна використовувати додаткові матеріали, які будуть спеціально підібрані для відповідного рівня їхнього розвитку.

Варто пам'ятати, що процес формування духовності є постійним і потребує часу та вдосконалення. Важливо продовжувати працювати з дітьми, надавати їм можливості для самовираження, критичного мислення та аналізу моральних ситуацій.

В цілому, робота над аудіоказками «Лисичка та Журавель», «Вовк і семеро козенят», «Котигорошко» дала позитивний результат, допомагаючи дітям сформувати уявлення про добро, зло, справедливість та інші моральні поняття. Зосередження на подальшому розвитку дітей, які мають складнощі у розумінні

моральних цінностей та чеснот, є важливим завданням. Для цього можна використовувати диференційований підхід, пристосовуючи методи та матеріали до їхнього рівня розвитку. Продовжуючи роботу з цією групою дітей, можна впроваджувати різні активні методи, такі як рольові ігри, театралізації, драматичні ситуації, що допоможуть їм відчути та застосувати моральні цінності у конкретних ситуаціях.

2.2. Методичні рекомендації для вихователів закладів дошкільної освіти щодо особливостей формування духовності у дітей старшого дошкільного віку засобами аудіоказок

Формування духовності у дітей дошкільного віку за допомогою аудіоказок є важливим процесом, який сприяє їхньому розвитку та вихованню. Вважаємо, що обов'язковим елементом роботи з аудіоказкою є розмови та обговорення після прослуховування аудіоказки. Вихователь має спонукати дитину до обговорення моральних аспектів і вчинків персонажів. Це допомагає дітям розуміти причини, наслідки та значення різних вчинків, а також розвиває їхню моральну свідомість.

На основі опрацьованих інформаційних матеріалів нами розроблено *методичні рекомендації для вихователів закладів дошкільної освіти щодо формування духовності у дітей старшого дошкільного віку засобами аудіоказок*:

- підбирайте аудіоказки у яких є моральний сенс: використовуйте аудіоказки, які передають позитивні моральні уроки та цінності, такі як доброта, толерантність, чесність, милосердя тощо. Обговорюйте ці цінності з дітьми під час прослуховування аудіоказок;

- залучайте дітей до активної участі у процесі розповіді або прослуховування аудіоказок. Підтримуйте їхні запитання, коментарі та думки про перебіг подій у казці. Це сприяє їхньому залученню та розвитку мовлення;

- підкреслюйте емоційні аспекти аудіоказок та надайте можливість дітям виражати свої емоції та співпереживати персонажам. Підтримуйте обговорення почуттів, які виникають під час прослуховування аудіоказок;

- організуйте ігрову діяльність, пов'язану з аудіоказкою. Наприклад, діти можуть розігрувати сцени з аудіоказки, створювати малюнки або будувати ігрові ситуації, які відображають моральні цінності аудіоказки. Це сприяє розвитку уяви, креативності та емпатії;

- давайте дітям можливість порівнювати різні варіанти аудіоказок з різних культур та традицій. Це допомагає розширити їхній світогляд і розуміння різноманітності;

- привчайте дітей до самостійного прослуховування аудіоказок вдома;

- обговорюйте з дітьми вчинки героїв, аналізуйте та співставляйте риси характеру;

- не забувайте проводити бесіди з дітьми, адже вони виховують в них духовні чесноти, такі як: милосердя, добро, чесність, почуття взаємо підтримки та допомоги;

- створіть в своїй групі куточок казки, в якій будуть представлені правильно підібрані для віку казки;

- використовууйте музику та звукові ефекти, розглядайте можливість проведення музичних ігор на основі аудіоказок;

- залучайте дітей до створення власних аудіоказок, де вони можуть виражати свої ідеї та розповідати власні історії;

- пропонуйте дітям творчі завдання, пов'язані з казкою. Наприклад, вони можуть написати свою версію кінцівки казки. Це дає їм можливість розвинути свою уяву, критичне мислення і емоційну сприйнятливість. Форми роботи можуть бути наступними:

1. Бесіда про оригінальну кінцівку: проведіть обговорення з дітьми про кінцівку аудіоказки, яку ви слухали разом. Попросіть їх розповісти, що їм сподобалося або не сподобалося у кінцівці і як вони б вплинули на кінцевий результат.

2. Стимулюйте творчість: поділіться з дітьми ідеями, які можуть заохотити їх до творчості. Наприклад, можна запропонувати їм змінити головних героїв, додати нових персонажів або змінити хід подій.

3. Заохочуйте логіку і моральність: попросіть дітей обговорити можливі наслідки і наслідки їх нової кінцівки. Питайте, чи відповідає їхнє рішення моральним цінностям та повчальним моментам, які вони засвоїли з аудіоказки.

4. Намалюйте ілюстрації: запропонуйте дітям зробити малюнки про свою нову кінцівку. Це допоможе їм виразити свої ідеї і створити конкретний образ для своєї версії.

Варто зазначити, що ці рекомендації дозволять вихователям закладів дошкільної освіти правильно формувати освітній процес в умовах воєнного стану, мотивуватимуть їх до усвідомлення важливості формування духовності у дітей, застосовуючи при цьому безліч різноманітних та цікавих засобів і методів у роботі з дітьми. Спільними зусиллями вихователів ЗДО та батьків, можна досягти поставленої мети – формування високо духовної особистості, котра усвідомлює важливість духовно-моральних цінностей та принципів у своєму житті та, звичайно, дотримується правильного шляху.

ВИСНОВКИ

У роботі теоретично обґрунтувано та експериментально перевірено ефективність формування духовності у дітей дошкільного віку засобами аудіоказок.

1. Схарактеризовано особливості формування духовності у дітей дошкільного віку засобами аудіоказок. Проаналізовано, що теоретичні аспекти формують базові знання та уявлення про формування та розвиток духовної сфери дитини. Для забезпечення кращої ефективності освітнього процесу було висвітлено основні теоретичні поняття, які допоможуть вихователям закладу дошкільної освіти правильно коригувати процес навчання та виховання дітей, звертаючи та зосереджуючи свою увагу саме на духовній сфері.

2. Проаналізовано специфіку використання аудіоказки в освітньому процесі ЗДО. Визначено, що аудіоказка, як основний засіб в освітньому процесі, займає важливу частину в навчанні та вихованні дітей старшого дошкільного віку. Установлено, що використання аудіоказки сприяє активному засвоєнню дітьми знань про духовні чесноти та якості людини, а також зростанню рівня духовності дітей.

3. Експериментально перевірено ефективність формування духовності у дітей старшого дошкільного віку засобами аудіоказок. Проведено анкетування батьків щодо рівня їхньої усвідомленості щодо важливості виховання духовної сфери дитини; визначено вплив аудіоказки на формування уявлення дітей про добро, зло, справедливість та інші моральні поняття.

4. Розроблено методичні рекомендації щодо особливостей формування духовності у дітей старшого дошкільного віку засобами аудіоказок. Вважаємо, що правильна організація освітнього процесу дітей старшого дошкільного віку має відбуватися постійно та поступово, з урахуванням всіх вимог щодо формування та

розвитку духовності та потребує значних зусиль вихователів ЗДО та щирого бажання навчати та виховувати в дітей духовність як важливий аспект життя людини. Отже, можна зробити висновок, що формування духовності у дітей засобами аудіоказок в теорії та практиці займає одну із найважливіших частин освітнього процесу в закладі дошкільної освіти і має постійно розвиватися та удосконалюватися з метою підвищення загального рівня духовності дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авдіянц Г. Педагогічний вплив учителів і батьків на формування духовності молодших школярів. Київ: Рідна школа. 2001. № 1. 345 с.
2. Бабій І. Духовно-моральне виховання особистості. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files (дата звернення 05. 01. 2024).
3. Бех І. Д. Виховання особистості: Сходження до духовності: наукове видання. Київ: Либідь, 2006. 38-47 с.
4. Бех І. Д. Особистість на шляху до духовних цінностей. Київ-Чернівці: Букрек. 2018. 318 с.
5. Богуш А. Духовність і моральність: виховний аспект. *Дошкільне виховання.* 2009. С. 4-7.
6. Бондарева Н. М. Персоналізовані казки. Казкотерапія як метод виховання дитини. URL: https://naurok.com.ua (дата звернення 10.12.2023)
7. Галанджовська П. П. Практичні завдання до казок: зошит. URL: https://vseosvita.ua/library (дата звернення 08. 02. 2023).
8. Далудо О. П. Консультації для батьків: Заохочення дітей до самовиховання казкою. URL: https://vseosvita.ua/library (дата звернення 06.03.2023).
9. Департамент освіти та науки Івано-Франківської міської ради. Казка як засіб розвитку словесної творчості. URL: http://osvita-mvk.if.ua (дата звернення 09. 12. 2023).
10. Дука. Т. М. Вплив казки на формування психоемоційного здоров’я дітей дошкільного віку: стаття. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream (дата звернення 07.06. 2023).

11. Замелюк М. І., Міліщук С. О. Казкотерапія як психологічний метод у роботі з дітьми дошкільного віку: стаття. URL: http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua (дата звернення 17. 04. 2023).
12. Коберник О. М. Духовний розвиток сучасних школярів: результати експериментального дослідження: стаття. URL: https://dspace.udpu.edu.ua (дата звернення 29.07. 2023).
13. Михайлова Л. М. Духовно-моральне виховання особистості теорія і практика: навчальний посібник. Харків: Друкарня Мадрид. 2019. 250 с.
14. Міронова Н. Роль казки на особистість дитини: журнал. *Дошкільне виховання*. 2007. С. 12-13
15. Монке О. С. Виховання духовності дітей дошкільного віку засобами української дитячої літератури. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua. (дата звернення 12.10.2023).
16. Монке О. С. Педагогічно-творча спадщина Василя Сухомлинського в контексті формування духовних цінностей дошкільника: стаття. URL: http://dspace.pdpu.edu.ua (дата звернення 23.06.2023).
17. Монке О. С. Українська література для дітей дошкільного віку. Одеса. 2010. 349 с.
18. Полянчин В. В. Розвиток емоційно-почуттєвої сфери дошкільників засобами народної культури: кваліфікаційна робота. URL: http://ekhsuir.kspu.edu (дата звернення 10.09.2023).
19. Смолюк А. І. Розвиток духовного потенціалу дітей старшого дошкільного віку. URL: http://baltijapublishing.lv/ompomp/index. (дата звернення 24.08.2023).
20. Степаненко І. В. Духовність і життєва компетентність. *Філософська думка*. 2005. №6. С. 40-55

21. Сухомлинська О. В, Бех І. Д, Сиротенко А. Й. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: збірник наукових праць. Київ. 2008. 476 с.
22. Сухомлинська О. В. Концептуальні засади формування духовності особистості на основі християнських моральних цінностей. *Шлях освіти.* 2002. № 4. С. 13-17
23. Шапаренко Х. А., Рибка Ю. В. Духовний розвиток як складова полікультурного виховання. Харків: Харківський гуманітарно-педагогічний інститут. 2010. 229 с.
24. Шкребтієнко Л. П. Емоційно-почуттєвий розвиток особистості та його роль у вихованні патріотичних почуттів старших дошкільників: стаття. URL: https://seanewdim.com (дата звернення 27.11.2023).